

№ 44 (637)
Лістапад 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

☞ **Канферэнцыя: Белавежка – рэгіён, адметны культураю** – стар. 2

☞ **Ушанаванне: паэт Іван Муравейка, празаік Рыгор Ігнаценка** – стар. 2 і 3

Наша гісторыя: Каміла Марцінкевіч – стар. 5

☞ **Гісторыя вёскі: Васількова, што ў Рэчыцкім раёне** – стар. 6

Пад час адкрыцця юбілейнай мастацкай выстаўкі Аб'яднання мастакоў-беларусаў Балтыі «Маю гонар»

На тым тыдні...

✓ 13 лістапада ў Беларускім тэатры «Лялька» ў Віцебску адбылася прэзентацыя дыска «Вясельныя песні і найгрышы вёскі Лявонпаль і яе наваколляў у запісах Сяргея Панізніка 1968 – 1969 гадоў». У імпрэзе ўзялі ўдзел музыка Сяргей Доўгушаў, пісьменніца-казачніца Алена Масла і этна-гурт «Варган» з Полацка.

✓ 14 лістапада ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася румынска-беларуская выстаўка скульптуры, жывапісу, графікі і фатаграфіі «Амаж Брынкушу», зладжаная Пасольствам Румыніі ў Рэспубліцы Беларусь, Мінскім гарвыканкамам, Музеям гісторыі горада Мінска, мэрыяй горада Тыргу-Жыў, Цэнтрам даследаванняў, дакументацыі і развіцця «Канстанцін Брынкуш» і Беларускай дзяржаўнай акадэміяй мастацтваў. Выстаўка прысвечаная 140-годдзю з дня нараджэння сусветна вядомага скульптара румынскага паходжання Канстанціна Брынкуша (1876 – 1957). Ён адзін з самых уплывовых скульптараў XX стагоддзя, а таксама

лічыцца заснавальнікам абстрактнай скульптуры.

«Арганізуючы гэтую выстаўку, мы хацелі не толькі надаць новы імпульс развіццю культурных стасункаў паміж Румыніяй і Беларуссю, але і садзейнічаць двухбаковаму супрацоўніцтву паміж нашымі краінамі, а ў больш шырокім плане – паміж Еўрапейскім Саюзам і Беларуссю», – адзначыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Румыніі ў Рэспубліцы Беларусь Віарэл Машану.

✓ 16 лістапада ў Капылі адбылася сустрэча работнікаў культуры раёна з міністрам культуры Рэспублікі Беларусь Барысам Святловым і землякамі – акадэмікам-сакратаром аддзялення гуманітарных навук НАН Беларусі Аляксандрам Каваленям, старшынёй Беларускага фонду культуры Уладзімірам Гілепам, археолагам Леанідам Калядзінскім. Госці наведалі краязнаўчы музей, пазнаёміліся з перспектываю развіцця раёна і ўстановаў культуры, ухвалілі намаганні мясцовай улады, скіраваныя на рэканструкцыю мясцовага гарадзішча паводле матэрыя-

лаў раскопак Л. Калядзінскага.

✓ 17 лістапада ў Рызе (Латвія) у галерэі «I. Kozakevicas LKVA», што ў будынку Асацыяцыі нацыянальна-культурных таварыстваў Латвіі імя Іты Казакевіч, адкрылася юбілейная мастацкая выстаўка «Уражанні беларускіх мастакоў у Балтыі» Аб'яднання мастакоў-беларусаў Балтыі «Маю гонар». На ёй 23 мастакі таварыства з Латвіі, Літвы, Эстоніі і Швецыі выставілі 59 творчых працаў. Адбылася таксама прэзента-

цыя брашуры, выдадзенай да 25-годдзя аб'яднання «Маю гонар», з біяграфіямі на латышскай і беларускай мовах, з фотаздымкамі і здымкамі працаў усіх творцаў (укладальнік і аўтар тэксту Вячка Целеш, рэдактарка Таццяна Касуха).

✓ 18 лістапада ў Цэнтры сучасных мастацтваў адбылася прэзентацыя кнігі прафесара Леніны Міронавай «Казімір Малевіч: Вялікі мастак з тутаішых» і «Мікалай Селяшчук: Добры чараўнік з Беларусі», выдадзеных у серыі «100 выдатных дзеячаў беларускай культуры».

✓ 19 лістапада ў аграгарадку Індура (Гродзенскі раён) прайшло Свята беларускай лялькі. Яго ўдзельнікамі сталі мясцовыя майстры народнай творчасці са сваімі калекцыямі абрадавых, нацыянальных і сучасных лялек з саломы, ільну, тэкстылю. У праграме свята значыліся тэатралізаванае прадстаўленне «Лялька ў карагодзе жыцця», выстаўка-кірмаш лялек, гульнёвая праграма «Гульні з чароўнага куфара».

У Індуры свята лялек ладзіцца ўжо трэці год, ёсць ідэя зрабіць яго брэндавым для гэтага населенага пункта. У рэ-

гіёне найлепей захаваліся традыцыі вырабу абярэговых лялек. Раней іх рабілі з кавалачкаў тканіны, што належала бацькам, таму і атрымліваліся цацкі не толькі прыемнымі і мяккімі, але і напоўненымі пяхчотай і дабрынёй. Таксама гродзенскія майстрыхі шуюць лялькам касцюмы па ўзорах адзення, якое насілі жыхары рэгіёна розных заняткаў і ў розныя часы.

✓ 23 лістапада ў Мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася выстаўка памяці генія наўнага мастацтва Алены Кіш. Яна ладзіцца па выніках мастацкага пленэру «З Аленай Кіш у сэрцы», арганізаванага галерэяй «Мастацкі маэнтак» і ўстановай «Цэнтр экалагічных рашэнняў» пры падтрымцы мецэната Святланы Воранавай у вёсцы Дуброва (Лагойскі раён). На выстаўцы прадстаўленыя творы беларускіх мастакоў Ганны Балаш, Аляксандра Дзямідава, Жанны Капуснікавай, Аляксандра Наўгародцава, Аляксандра Рэпкі ды іншых, а таксама арыгінальныя творы Алены Кіш з фондаў Гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Заслаўе» і прыватных калекцыяў.

Ідзе падпіска на 1-е паўгоддзе 2017 г. Падпісвайцеся самі і прапануйце выданне іншым. Пашырм кола сяброў!

Канферэнцыя

«Белавежжа: мінулае і сучаснасць»

Белавежскі рэгіён – унікальная прыродна-геаграфічная і гісторыка-культурная прастора, што ўключае ў сябе сучаснае беларуска-польска-ўкраінскае памежжа. Гэты рэгіён звязаны з многімі падзеямі мінулага і славутымі асобамі, якія ўнеслі значны ўклад не толькі ў развіццё гэтай тэрыторыі, але і розных краінаў свету. Белавежжа і яго ваколіцы працягваюць вабіць даследчыкаў, з'яўляюцца своеасаблівым аб'ектам натуральнага асяроддзя, носьбітам арыгінальных традыцыяў і інш.

З часоў свайго станаўлення вялікую працу па вывучэнні спадчыны рэгіёна вядзе музей-сядзіба «Пружанскі палацык». У яго фондах захоўваецца шэраг матэрыялаў, што адлюстроўваюць жыццё Беларускага краю. Супрацоўнікі ўстановы неаднаразова выступалі ў прэсе з артыкуламі, якія асвятлялі пэўныя моманты гісторыі пушчы і яе ваколіцаў. Музей увесь час цесна супрацоўнічае з краязнаўцамі і навукоўцамі, настаўнікамі і аматарамі.

Трэба адзначыць, што на сённяшні дзень даволі вялікая колькасць навукоўцаў і краязнаўцаў займаецца вывучэн-

нем самых разнастайных накірункаў згаданай тэмы. Таму паўстала неабходнасць аб'яднаць вынікі гэтых даследаванняў з мэтай азнаямлення з дасягнутымі вынікамі шырокага кола грамадскасці, а таксама вызначэння далейшых накірункаў у справе вывучэння гісторыка-культурнага жыцця і прыродна-біялагічнага асяроддзя Беларускага рэгіёна, развіцця яе турыстычна-адукацыйнага патэнцыялу, захавання ўнікальнай спадчыны. Так з'явілася ідэя правядзення **V-й навукова-краязнаўчай канферэнцыі «Белавежжа: мінулае і сучаснасць»**. Ініцыятарамі і арганізатарамі выступілі аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Пружанскага райвыканкама і музей-сядзіба «Пружанскі палацык».

Праблемы для абмеркавання:

- гістарыяграфія праблемы;
- гістарычныя падзеі ў лесе пушчанскага краю;
- археалагічныя даследаванні;
- духоўная культура (рэлігійныя ўяўленні, міфалогія і інш.);
- этнаграфічная спадчына;

- народная творчасць на сельніцтва Беларускага рэгіёна;
- памятных мясціны і даты;
- помнікі гісторыка-культурнай спадчыны;
- дзяржаўная палітыка і пушча;
- пушча: асобы і лёсы;
- прыродна-кліматычны асаблівасці Беларускага рэгіёна;
- геалогія, ландшафт, карысныя выкапні;
- экалагічная сітуацыя;
- ахова прыроднага асяроддзя;
- паляванне;
- біялагічная разнастайнасць;
- гаспадарчая дзейнасць: учора і сёння;
- развіццё турыстычнага патэнцыялу;
- шляхі зносінаў: ад старажытнасці да сённяшняга дня;
- прыродаахоўнае заканадаўства: гісторыя і сучаснасць;
- пушча на старонках гістарычных крыніцаў;
- пушча ў літаратуры, мастацтве;
- тапаніміка і гідраніміка;
- моўныя асаблівасці пушчанскага краю;

Нашы віншаванні

Днямі наша супрацоўніца Аліна ФЕДАРЭНКА, стаж працы якой у ГА «Беларускі фонд культуры» складае ўжо больш за паўтара дзесяцігоддзі, адзначыла дзень нараджэння. Больш за тое, сёлета год для Аліны Анатолеўны – юбілейны. Карыстаючыся добраю нагодаю, зычым юбіляру моцы, здароўя, поспехаў, плёну і скарэння новых жыццёвых ды творчых вышыняў.

Шчыра – калегі па Беларускім фондзе культуры і «Краязнаўчай газеце»

- пушча і навакольныя тэрыторыі.

Па выніках навукова-краязнаўчай канферэнцыі плануецца выданне навуковага зборніка.

Час правядзення канферэнцыі: **23 снежня 2016 г.** Месца правядзення – г. Пружаны, музей-сядзіба «Пружанскі палацык».

Заявы на ўдзел у канферэнцыі і тэксты дакладаў прымаюцца да 30 лістапада. Тэксты дакладаў удзельнікаў плануецца апублікаваць

сёлета ў снежні да пачатку канферэнцыі. Рабочыя мовы канферэнцыі: беларуская, руская, украінская, польская. Заявы на ўдзел у канферэнцыі прымаюцца па электроннай пошце:

Кантакт: Юрый Сяргеевіч Зялёвіч, вул. Савецкая, 50, г. Пружаны, 225133.

Тэлефоны (016) 329-03-06, маб. +375333711342 (МТС), тэл/факс (016) 322-18-96. E-mail: palacyk@tut.by.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Прыпісаў сваё сэрца ў Любані

Любаншчына, вёска Галь – радзіма Івана Муравейкі. 95 гадоў споўнілася гэтаму гераічнаму і сціпламу чалавеку, таленавітаму дзіцячаму паэту, вядомаму журналісту, публіцысту, заслужанаму дзеячу культуры Беларусі, ветэрану Вялікай Айчыннай вайны, кавалеру многіх ордэнаў і медалёў. **Ім ганарыцца Беларусь, ганарыцца родная Любаншчына, дзе, як адзначыў Іван Андрэвіч, «на ўсё жыццё прыпісана маё сэрца».**

З крынічна-светлымі вытокамі, традыцыямі, звычаямі бацькоў і дзядоў звязаная творчасць пісьменніка. Дзіцячая паэзія – галоўная галіна яго дзейнасці, яна шматколерная, незвычайная, казачная, задушэўна-лірычная. На вершах і апавяданнях Івана Муравейкі, прысвечаных дзесяцім, вырасла не адно пакаленне чытачоў. У кнігазборы аўтара больш за 30 выданняў. Ён першы лаўрэат прэміі імя Васіля Віткі, лаўрэат Рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты купідон», узнагароджаны медалём Францыска Скарыны. Герой, які сам пісьменнік, жывуць на зямлі, якую нельга не любіць. Уся творчасць Івана Андрэвіча – чыстая вадзіца з жывой крыніцы, якая завецца Любань... і Беларусь.

Кажуць, чалавек нараджаецца – і Бог дае яму долю, адмярае зямны шлях, насычае жыццё рознымі падзеямі. Шмат выпала і Івану Андрэвічу, адна з іх – Вялікая Айчынная вайна. З першых і да апошніх дзён ён знаходзіўся на фронце, тройчы быў паранены.

«Мая франтавая дарога, – успамінае І. Муравейка, – пачалася на самым пачатку вайны ў Беларусі і закончылася ў Берліне». Складанымі жыццёвымі сцэжкамі прайшоў пісьменнік, перажыў ваеннае ліхалецце, смерць сяброў і родных, а сэрца заўсёды імкнулася да

бацькоўскага краю, да сваёй роднай зямлі, да сваёй любімай прафесіі.

Ва ўсім свеце прызналі мяне, Незламаннага ў буры і скрусе, Калі я на рэйхстага сцяне

Распісаўся:

«Іван – з Беларусі!»

Прынес з вайны... Што можна прынесці з вайны? Званне старшага лейтэнанта, тры ордэны – Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны I і II ступені і тры медалі. Яшчэ Іван Муравейка прынес з вайны раны і памяць пра подзвіг палеглых і жывых. Пра гэта ён раскажа ў сваіх кнігах «Прынес з вайны», «Я – Іван з Беларусі», «Была вайна», «За родны край».

Бурлівай чысцінёй і творчым натхненнем напоўненая крыніца жыцця пісьменніка. Ён абуджае ў чытачах чалавечнасць, спагаду, дабро, любіць Радзіму і свой родны кут.

Тут мае карані, тут зайжды я жыву. Мне дома так добра і любя. Нават на Мінск і на Маскву Не памяню цябе я, Любань.

Глыбока ў зямлю Любаншчыны ўраслі карані Івана Андрэвіча. Шчыра і аддана любіць пясняр свой палескі край. Да дня нараджэння пісьменніка на яго радзіме адбыўся юбілейны вечар «Тут на ўсё жыццё прыпісана маё сэрца», прайшла дэкада мерапрыемстваў «Адкрытая кніга Івана Муравейкі», ладзіліся

літаратурныя чытанні, творчыя сустрачкі аўтара са школьнікамі, з удзелам вядомых пісьменнікаў і журналістаў.

Як добра, што жыве ў Любані такі Чалавек, паважаны грамадзянін горада, які працуе для дзяцей і любіць іх з усёй шчырасцю сваёй душы. Шчаслівы той край, што мае майстра слова, да якога можна звярнуцца ў любую хвіліну па дапамогу, бо кожны любанчанин ведае, што Іван Андрэвіч – чалавек бескарыслівы і бездаказны, улюбёны ў родны кут. У яго яшчэ шмат творчых планаў, якія відаць у вершы, напісаным перад юбілеем:

Іду на «100», але мая душа, Паверце, не старэе, не марнее. Вясконца б слухай, як гудзе шаша, Як узлятаюць у блакіт арэлі... ..А як памаладзець хачу, Калі гляджу на маладых, прыгожых! Не ўсмхайцеся... Маўчу, маўчу... Пра ўсё, акрамя смерці,

марыць можна.

Іду на «100»...

Святлана БАБРОЎНІК, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Любанскай раённай цэнтральнай бібліятэкі

Нашчадкі роду Муравейкаў сабраліся пад час вечара І. Муравейкі

Дзяды па-прыбайкальску

1 лістапада іркуцкая беларуская моладзевая суполка «Крывічы» ў Абласной юнацкай бібліятэцы імя Іосіфа Уткіна адсвяткавала Дзяды і зладзіла чарговую літаратурна-гістарычную вечарыну. Гэтым разам тэма была наступная: «Полацк і палачане: легендарны беларускі горад і яго ўрадженцы».

Дзень правядзення імпрэзы быў выбраны невыпадкова. 1 лістапада для беларусаў – Дзень памяці продкаў. Кожны чалавек, які пайшоў з жыцця, варты, каб аб ім памяталі, – так лічылі нашыя прашчурцы і захоўвалі памяць пра сваіх родных. На жаль, у наш час добра калі ведаюць дзядуляў і прадзядуляў, далейшы ж радавод сям’і часта сягае ў невядомасць. Яно і не дзіўна. Адночы, калі я прыехаў на адпачынак у Беларусь, пачаў распытваць сваю бабулю Лёксу (так яе звалі ў вёсцы) пра нашых сваякоў. Мяне спачатку здзівілі яе неахвотныя і нешматслоўныя адказы, я ўжо пачаў думаць, што яна шмат чаго пазабывала. Аднак напрыканцы размовы зразумеў сапраўдную прычыну: бабуля, пабачыўшы, што я ўсё пачуе запісваю, з трывогай спытала: «А нашто ж ты гэта ўсё, унучак, запісваеш? А потым да мяне ніхто з міліцыяй ня прыйдзе?..». Бабуля яшчэ заспела сталінскія часы, калі пра сваякоў лепш было ведаць як мага меней, бо нехта мог быць сасланы, нехта – расстраляны. Не дзіўна, што водгаласы такіх страху захоўваюцца і да сёння.

У Дзень памяці продкаў беларусы Прыбайкалля збіраюцца разам, каб угадаць не толькі сваіх родных людзей, але і дзеячаў беларускай гісторыі і культуры. Традыцыя збірацца разам на Дзяды доўжыцца ўжо 21 год. Сёлета ўдзельнікі суполкі «Крывічы» падрыхтавалі для слухачоў цікавыя расповеды і прыгожыя прэзентацыі, выкарысталі ўрыўкі з аўдыякнігі гісторыка Уладзіміра Арлова і гістарычныя дакументальныя відэафільмы тэлеканала «Белсат». Вечарына атрымалася цікавай і пазнавальнай. Госці даведаліся пра легендарных полацкіх князёў Рагвалода, Рагнеду, Ізяслава Кніжніка, Брачыслава Ізяславіча, Усяслава Чарадзея, Андрэя Полацкага і вядомых асветнікаў, ураджэнцаў горада Ефрасінню Полацкую, Мацея Сарбеўскага, Сімяона Полацкага, Яна Хруцкага, Францыска Скарыну, Вацлава Ластоўскага. Вядома, гэта далёка не ўсе палачане, пра якіх варта распавесці, а значыць – размова будзе мець працяг. Тым больш што нам, беларусам, ёсць што раскажаць, галоўнае – імкнуцца да вывучэння мінулага нашага народа.

Скончылася імпрэза чаяваннем, пад час якога можна было пакаштаваць куццю, згатаваную паводле старых звычаяў.

**Алег РУДАКОЎ,
г. Іркуцк**

Алег Рудакоў і Воля Галанова

Музей у паляўнічай сумцы

Штогод у пачатку лістапада ў бярэзінскіх бібліятэках традыцыйна праходзіць Тыдзень літаратуры краязнаўства «Вялікая літаратура з правінцыйнай прапіскай». Акцэнт робіцца на папулярныя літаратурны творчасці землякоў, а бярэзінская зямля, як вядома, узрасціла 13 вядомых пісьменнікаў і літаратуразнаўцаў.

Праект «Жывая кніга» Бярэзінскай раённай бібліятэкі прапануе тэатр апавядання «Літаратурныя карацелькі: напісанае землякамі» паводле твораў Алеся Бычкоўскага, Віктара Кулігіна, Ніны Федаровіч, Сяржука Каліты. Літаратурная акцыя «Жывы аўтограф» Ушанскай бібліятэкі знаёміць з гісторыяй аднаго аўтографа аўтара рамана-прысвячэння земляку мастаку В. Ваньковічу «Серабрыстыя таполі» і найлепшага твора для дзяцей «Прынцэса з тусоўкі» Яўгена Хвалей, жыхара вёскі Н. Калюжыца, уладальніка «Залатога Купідона».

Паплаўская бібліятэка здзіўляе наведнікаў цікавай экспазіцыяй «Музей у паляўнічай сумцы». Яна прысвечаная пісьменніку-натуралісту Рыгору Ігна-

Рыгор Ігнаценка

Фота Алы АЛЬФЕР

Аснову бібліятэчнай экспазіцыі складаюць паляўнічая сумка (скураны ягдташ) і патранташ, раскладзеныя на бярозавым пняку. Аднак паплаўчане добра ведаюць, што Р. Ігнаценка выпраўляўся ў лес са стрэльбай і паляўнічай сумкай зусім па іншыя трафеі. Найчасцей ён прыносіў з лесу букецікі кветак для жонкі і новыя апавяданні пра ўсё, што пабачыў у лесе, полі, на балоце.

«Ціхае паляванне» Ігнаценкі ўсё часцей праходзіла з біноклем, са сшыткам і простым алоўкам. Дзень без паходу ў лес паплаўскі празаік лічыў дарэмна згубленым. Нідзе яму не пісалася так лёгка, як дзе-небудзь на пняку. Менавіта на прыродзе прыходзілі да яго самыя цікавыя думкі, самыя незвычайныя сустрэчы і назіранні. Апавяданні пра птушак, звяроў, пра самую прыгожую ў свеце прыроду аматар прыгожага пісьменства пісаў штодня – за паходным лясным «рабочым сталом». У час працы ў школе вясковы выкладчык музыкі і спеваў часта праводзіў урокі ў лесе – распавадаў, паказваў, вучыў слухаць галасы прыроды. Купіў мапед, прыладкаваў

ценку, чые апавяданні можна параўнаць з творамі М. Прышвіна. Дарэчы, 20 лістапада зямляк з вялікай жыццёвай і творчай школай адзначыў свой 86-ы дзень народзінаў. Ён мае салідны кнігазбор – 12 кніжак для дзяцей, аддрукаваных у тыпаграфіях, і 2 бібліятэчныя самвыдатаўскія зборнікі. Назвы іх простыя, лаканічныя, быццам эсэ-замалёўкі: «Лясныя тынкоўшчыкі», «Бярозавы шэпт», «Цяпло родных гнёздаў», «На заечых спежках», «Зялёнае рэха», «Зацугляны шчупак», «Пад ляснымі шатамі»... Унікальны факт: агульны тыраж кніг былога настаўніка музыкі з вёскі Паплавы складае каля паўмільёна асобнікаў!

да яго спецыяльнае сядзенне і вазіў на прыроду маленькую дачку Галю, імкнуўся падзяліцца з ёй гэтай сваёй любоўю да ўсяго жывога.

Але больш за ўсё Ігнаценка любіў хадзіць у лес адзін, умеў і любіў слухаць лес, і той, як лепшаму сябру, адкрываў яму свае таямніцы. Калі з узростам мужчыну ўсё часцей стаў падводзіць зрок, казаў: «Што не ўбачу, тое пачую». У паходах лясному рамантыку адкрываліся сапраўдныя цуды. Ён бачыў, як малады янот на паляны, бы мячыкам, гуляў яловай шышкай: падкідваў, лавіў ротам і зноў падкідваў. Бачыў у бінокль, як барсук нюхаў кветку, як начная птушка атрымлівае асалоду ад паху начных фіялак, як вясёлая богаўка гайдаецца на гнуткай травінцы... Зімой пісьменнік назіраў, як ліса скача на задніх лапках, прыціскаючы пярэднія да тулава, такім чынам выбіваючы мышэй з-пад снегу, каб потым злавіць. Распазнаваў галасы птушак і вясновую песеньку вожыка – аказваецца, вясной і вожыкі спяваюць...

Напісаныя на прыродзе апавяданні Ігнаценкі простыя, як палявыя кветкі, бясхитрасна прыгожыя і сціпла-даверлівыя. Арганічна глядзяцца на экспазіцыі фотаздымкі з сямейнага архіва земляка: Р. Ігнаценка ў лесе, у акружэнні беластволых бярозак, Ігнаценка з дачушкамі... Калекцыя рэпрадукцыяў дублюе тыя, самыя любімыя, што вісяць у пакойчыку земляка – Пяроў «Птушкаловы», Левітан «Залатая восень», Куінды «Бярозавы гай». На экспазіцыі побач з паляўнічай сумкай прадстаўлены рукапісны сшытак, у якім пісьменнік-натураліст занатоўваў першыя ўражанні ад сустрэчаў з прыродай і тэксты будучых апавяданняў. Побач – сімвалічны вялікі аловок з пярэстай чорна-белай – пад бярозу – размаляўкай. Рукапісныя тэксты апавяданняў-эсэ суседнічаюць з кніжнымі выданнямі земляка.

Прадстаўленая ў бібліятэцы экспазіцыя служыць выдатным ілюстрацыйным матэрыялам да літаратурных акцыяў для юных паплаўчанаў «Давайце пачытаем разам», «Літаратурныя шэдэўрыкі земляка» з калектыўнымі чытаннямі бясхитрасных крыштальна-празрыстых, як крынічная вада, апавяданняў Р. Ігнаценкі. Пры ўсёй прастаце, яны прасякнутыя мудрым святлом, напоўненыя любоўю да роднай прыроды, у іх уплеченыя выхвалячыя матывы, вельмі карысныя для школьных чытанняў. Не выпадкова ягоныя найлепшыя апавяданні прыдзірлівыя складальнікі ўключалі ў анталогіі і зборнікі, і нават – у «Буквар».

**Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
загадчыца аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦБ**

Стагоддзі Беларускай Культуры

Помыя з 2016-га

З 12 лістапада ў музеі-сядзібе «Пружанскі палацык» пачала працаваць выстаўка «Беларуская кніга. XX стагоддзе». Яна арганізаваная па ініцыятыве раённай арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Францыска Скарыны і прымеркаваная да Года культуры і шэрагу значных юбілеяў – 125-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча і 500-годдзя беларускага кнігадрукавання, якое будзе адзначацца налета.

Выстаўка адлюстроўвае складаны шлях беларускага друкаванага слова ад часоў нацыянальна-культурнага адраджэння пачатку XX ст. амаль да сённяшняга дня.

Знайсці арыгінальныя кнігі «нашаніўскага» перыяду аказалася даволі складанай справай. Таму пачатак легальнага беларускамоўнага друку прадставілі рэпрэнтныя выданні, што з'явіліся ў 1990-я гг. Сярод іх – копіі першых падручнікаў на беларускай мове, надрукаваных у пецяярбургскім выдавецтве «Загляне сонца і ў наша ваконца». Гэта – «Першае чытанне для дзетак беларусаў» (1906) Цёткі, што складалася з тэкстаў-чытанак дыдактычнага, выхаваўчага, развіццёвага зместу, дзе было багата гумару і забаваў. Наступным крокам у справе адукацыі на роднай мове стала «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909) Якуба Коласа – хрэстаматыя для малодшых вучняў, якая была важным этапам на шляху станаўлення ўсёй беларускай дзіцячай літаратуры. Падзеяй у навуковым і грамадскім жыцці стаў першы падручнік па гісторыі Беларусі Вацлава Ластоўскага – «Кароткая гісторыя Беларусі», які пабачыў свет у 1910 г. у віленскай друкарні Марціна Кухты. Ластоўскі не адзіны асвятляў гісторыю Беларусі, але ён першым напісаў яе ад імя беларусаў, чым садзейнічаў уздыму нацыянальнай самасвядомасці і заявіў аб самастойнасці беларусаў як нацыі.

Асаблівае месца адведзена творам М. Багдановіча, юбілей якога будзе адзначацца 9 снежня. Факсімільная копія яго адзінага прыжыццёвага зборніка «Вянок», які ў гісторыі нацыянальнай паэзіі стаў адным з лепшых узораў паэтычнага майстэрства, займае пачэснае месца ў экспазіцыі. «Вянок» выйшаў у Вільні ў друкарні М. Кухты ў 1914 г. (хаця на тытуле пазначаны 1913 г.) У савецкі час творы Багдановіча выдаваліся неаднаразова. На выстаўцы можна ўбачыць адзін з найбольш поўных яго збораў паэзіі, прозы,

Шлях беларускага слова

публіцыстыкі – двухтомнік «Збор твораў» (1962). Аднак значны след у беларускай гісторыі пакінуў не толькі паэт, але і яго бацька – этнограф Адам Багдановіч. Копія яго працы, выдадзенай у Гродне ў 1895 г., «Пережитки древняго мирозозерцанія у бѣлоруссовъ» змешчана побач з творамі славуца сына.

Міжваенны перыяд у развіцці беларускай літаратуры прадстаўлены заходнебеларускім друкам, які працягваў традыцыі папярэдняга часу. У большасці адлюстраванне гэтага этапу ўтрымлівае арыгінальныя выданні. Адным з найбольш значных з'яўляецца трэці зборнік паэзіі Янкі Купалы «Шляхам жыцця». Упершыню ён пабачыў свет у 1913 г. Зборнік этапны ў творчасці

буйнаму яўрэйскаму прадпрымальніку і ў 1921 – 1932 гг. выдала больш за 30 найменняў кніг і падручнікаў на беларускай мове. Дзякуючы яму ў 1927 г. з'явілася кніга патэкі Наталі Арсенневай «Пад сінім небам» (у нас выстаўлены рэпрэнт), якая ўзбагаціла беларускую паэзію глыбокім пранікненнем у сферу чалавечых пачуццяў, свежасцю лірычных інтанаццяў, багаццем вобразнай палітры.

Беларускі друк у Польшчы прадстаўляюць таксама перыядычныя выданні. Асаблівае месца сярод іх займае ілюстраваны сатырычны часопіс «Пякучая маланка» ад 22 кастрычніка 1928 г. Гэты нумар з'яўляецца сапраўдным рарытэтам. Вядома, што ў 1926 – 1928 гг. у Вільні выходзіў часопіс «Маланка» (рэдактар Янка Марозовіч), які стаяў на пазіцыі абароны інтарэсаў народа Заходняй Беларусі, садзейнічаў фармаванню яго нацыянальнай і палітычнай свядомасці, асуджаў палітыку прыгнёту афіцыйных польскіх уладаў. Былі набраныя 43 нумары часопіса, але частку з іх канфіскавала паліцыя. Таму замест іх у 1928 г. беларускія дзеячы выпускалі аднадзёнкі – «Пякучая маланка» і «Новая маланка». Але разам з выданнямі грамадска-палітычнага накірунку існавала папулярная, гаспадарчая, рэлігійная перыёдыка. Так, у 1930 – 1939 гг. у Вільні пад рэдактураю Адольфа Клімовіча выпускаўся сель-

скагаспадарчы часопіс «Самаломач» (на выстаўцы змешчаны № 5 за 1938 г.), які папулярна вываў ідэі вясковай кааперацыі.

Пасляваенная гісторыя беларускага кнігадрукавання прадстаўлена найбольш шырока. Нягледзячы на цяжкае становішча ў дзяржаве пасля завяршэння Вялікай Айчыннай вайны, выдавецтва БССР вельмі плённа працавалі – выходзілі шматлікія падручнікі, мастацкая, навуковая і папулярная літаратура, даведнікі, слоўнікі, перыёдыка. На выстаўцы змешчаныя выданні твораў Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пятра Глебкі, Змітрака Бядулі, Пятруса Броўкі, Кандрата Крапівы ды іншых. Штрыхом, што адлюстроўвае палітычнае становішча ў краіне Саветаў (найперш – культ асобы яе кіраўніка), з'яўляецца кніга 1947 г. грузінскага паэта Георгія Леанідзе «Сталін: маленства правадыра». Беларускамоўны пераклад гэтай паэмы зрабіла Эдзі Агняцвет, а рэдагаваў Якуб Колас. Дзейнасць Леніна і Сталіна ўсхваляе таксама юбілейнае выданне 1952 г. да 30-годдзя СССР, аркуш з якога, з перакладам гімна дзяр-

якіх доўгі час не было вядома, і паклаў пачатак збору матэрыялаў аб гераізме абаронцаў цытадэлі над Бугам, займае пачэснае месца ў музеі. Перыядычны друк гэтага часу прадстаўлены рэспубліканскай газетай «Совецкі селянін» (17 кастрычніка 1948 г.) і пружанскімі – «Чырвоны сцяг» (30 жніўня 1957 г.) і «Зара камунізма» (11 жніўня 1962 г.).

Цікавым раздзелам з'яўляюцца школьныя падручнікі і даведнікі. Сярод іх – выдадзеныя ў 1940 г. «Матэрыялы і дакументы па гісторыі Беларусі» пад рэдакцыяй М. Нікольскага і «Геаграфія» – падручнік для пачатковых класаў М. Церахавай і В. Эрдэлі. Цудам захаваўся невялікі пажоўклы дакумент з тэкстам пераказу «У старых дубах» за курс пачатковай школы 1945 – 1946 навучальнага года. Некалькі асобнікаў падручнікаў 1960-х гг. таксама працягваюць школьную тэму: «Гісторыя СССР» і «Гісторыя БССР», «Роднае слова» і «Арыфметыка» для 1 класа, хрэстаматыя «Родная літаратура» (10 клас), а таксама беларуска-рускі слоўнік (Масква, 1962) пад рэдакцыяй Кандрата Крапівы, дзе змешчана каля 90 000 словаў. Эмігранцкае выданне – падручнік па беларускай мове В. Пашкевіч (Таронта, 1974) – прадстаўляе беларусаў, якія апынуліся за мяжой.

На выстаўцы ёсць шэраг рэдкіх кніг, што выйшлі ў мінскай выдавецтве «Мастацкая літаратура» і былі прысвечаны значным асобам мінуўшчыны. У 1980 г. да 500-годдзя з дня нараджэння паэта-дзіцяці Міколы Гусоўскага была выдадзена яго паэма «Песня пра зубра». Пераклад на беларускую мову зрабіў Язэп Семяжон, праілюстраваная Яўген Кулік. Семяжон таксама пераклаў паэму Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш», што выйшла ў 1985 г., а Васіль Шаранговіч аформіў яе.

Асобная частка музейнай экспазіцыі прысвечаная дзейнасці землякоў. Тут можна пазнаёміцца з «Беларускімі народнымі песнямі» (1962, 1973), укладальнікам якіх быў Рыгор Шырма, зборнікамі вершаў паэтаў першай паловы XX ст. Гальяша Леўчыка «Доля і хлеб» (1980) і Міколы Засіма «Ад шырага сэрца» (1947), а таксама нашых сучаснікаў – Міколы Купрэва «Правінцыйная фантазія» (1995), Міколы Антанюскага «Падсочаны бор» (1997) і Міколы Папекі (1999), перакладамі Васіля Сёмухі – «Біблія» (2002) і «Найвышэйшая песня Саламонава» (2008).

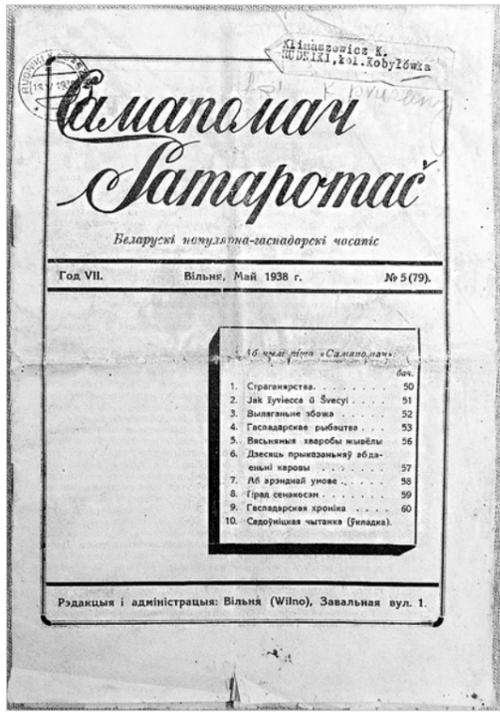

жавы на беларускую мову, таксама выстаўлены сярод экспанатаў. Рэдкі асобнік «Брэсцкай крэпасці» Сяргея Смірнова – першага беларускамоўнага выдання кнігі 1957 г., дзе аўтар упершыню расказаў аб баях у крэпасці ў пачатку вайны, аб

Выстаўка «Беларуская кніга. XX стагоддзе», на якой прадстаўлена больш за паўсотню выданняў, з'яўляецца своеасаблівай рэтрэспектывай беларускамоўнага кнігадрукавання мінулага стагоддзя. Яна дазваляе дакрануцца да здабыткаў роднай літаратуры, бліжэй пазнаёміцца з яе гісторыяй.

Музей выказвае ўдзячнасць Цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Засіма і пружанцам, якія дапамагалі ў зборы фондавых калекцыяў.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
галоўны захавальнік фондаў музея-сядзібы
«Пружанскі палацык»

Наша гісторыя:

ідэі, падзеі, асобы

Каміла Марцінкевіч — музыка і патрыётка

Сярод плеяды беларускіх жанчынаў, якія ўвайшлі ў гісторыю нашага краю, пачэснае месца займае Каміла Марцінкевіч, дачка класіка беларускай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

З ранняга дзяцінства Каміла здзіўляла сваім музычным дарам: у 4 гады выступала на музычных вечарах у бацькі, а ў 8 гадоў іграла на канцэртах у Мінску. Хутка стала выступаць як піяністка ў Кіеве, Варшаве, Слуцку, і канцэрты мелі вялікі поспех. Часта выступала разам з братам Міраславам. Каміла любіла выконваць Шапэна, Ліста, Гумеля, іграла і свае творы – танцавальныя

Каміла Марцінкевіч

беларускай оперы «Сялянка», лібрэта да якой напісаў яе бацька, а музыку – Станіслаў Манюшка.

Шкада, што з-за цяжкага матэрыяльнага становішча сям’і Каміла любіла выконваць Шапэна, Ліста, Гумеля, іграла і свае творы – танцавальныя мініяцюры, полькі, паланэзы, апрацоўкі песень і рамансаў.

Каміла любіла выконваць Шапэна, Ліста, Гумеля, іграла і свае творы – танцавальныя мініяцюры, полькі, паланэзы, апрацоўкі песень і рамансаў.

мініяцюры, полькі, паланэзы, апрацоўкі песень і рамансаў. Яе фартэпіяныя творы хутка сталі вядомымі, іх выконвалі і іншыя музыканты. Асаблівую вядомасць набыла музычная фантазія «У летуценні мінулага». Таксама К. Марцінкевіч была выкладчыцай музыкі, а яшчэ ўдзельнічала ў паказе ў Мінску першай

сходаў арганізацыі. К. Марцінкевіч удзельнічала ў вулічных дэманстрацыях, вучыла членаў нелегальных гурткоў рэвалюцыйным гімнам. Сваім прыкладам натхняла на рэвалюцыйную барацьбу супраць самадзяржаўя, збірала сродкі на пакупку зброі для паўстанцаў. За антыдзяржаўную дзейнасць (спявала патрыятычныя гімны ў касцёле)

Каміла Марцінкевіч з бацькам

К. Марцінкевіч прымушова змясцілі ў псіхіятрычную лякарню. Аднак пасля шматлікіх пратэстаў гараджанаў, якія штодня прыносілі да сценаў лякарні букеты кветак, улады былі вымушаныя вызваліць жанчыну.

Калі надышоў 1863 год і пачалося паўстанне пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага, Каміла не засталася ўбаку ад барацьбы. Чым жа зацікавілі

У жніўні 1863 года яна кінула з акна турэмнай камеры букет кветак пад ногі паўстанцу Яну Жмачынскаму, якога вялі на смерць. Такого ўлады не маглі сцярпець, і 25-гадовая Каміла была адпраўленая ў ссылку

К. Марцінкевіч цікавіла не толькі музыка – яна прымала актыўны ўдзел у рэвалюцыйна-дэмакратычным руху. У 1861–1863 гадах яна была актыўным членам мінскай арганізацыі кіраўнічага органа паўстанцаў Літоўскага правінцыйнага камітэта, прадаставіла свой дом для

жанчыну ідэі паўстання? Відаць, тым, што Каліноўскі падумаў пытанні сацыяльнай няроўнасці, цяжкай жаночай працы. З-за сувязі з паўстанцамі Каміла апынулася ў турме. Ёсць

меркаванне, што падставай для арышту стаў данос расійскага салдата, да якога жанчына звярнулася з просьбай прадаць зброю.

К. Марцінкевіч трымалі ў Пішчалаўскім замку. Рабілі лягчэйшым турэмнае жыццё толькі лісты з прызнаннямі ў каханні ад Караля Станкевіча, аднаго з кіраўнікоў мінскай паўстанцаў арганізацыі, які таксама быў у зняволенні. Прыкладна ў той жа час быў зняволены і бацька Камілы – за падтрымку паўстан-

Терб «Лебедзь»

наглядам паліцыі ў фальварку Люцынка, дзе нейкі час дзейнічала нелегальная школа. Адным з яе вучняў быў Антон Лявіцкі, будучы вядомы пісьменнік Ядвігін Ш.

Каміла Марцінкевіч пасля турэмнага зняволення была

на, распаўсюджванне антыўрадавых лістовак і брашураў з ананімным творам «Гутарка старога дзеда», аў-

сасланая ў г. Салікамск (Пермская губерня). Ёсць меркаванне, што прычынай высылкі стаў наступны ўчынак Камілы: у жніўні 1863 года яна кінула з акна турэмнай камеры букет кветак пад ногі паўстанцу Яну Жмачынскаму, якога вялі на смерць. Такого ўлады не маглі сцярпець, і 25-гадовая Каміла была адпраўленая ў ссылку, дзе праз нейкі час пабралася шлюбам з урачом Казімірам Асіповічам, нарадзіла шасцёра дзяцей. Толькі праз 20 гадоў, цяжкахворая, яна змагла вярнуцца на радзіму.

Лічылася, што памерла Каміла пасля 1885 года, пахаваная, магчыма, у Вільні. У 2014 годзе магіла К. Марцінкевіч была адшуканая на віленскіх Бернардзінскіх могілках. Жанчына пахаваная побач з мужам пад агульным манументам. Пазначаная дата смерці – 1900 год.

Ніна ДЫДЫШКА

Яшчэ з маленства непакоіла мяне думка аб гісторыі маёй роднай вёскі Васількова, што ў Рэчыцкім раёне. Калі ж з'явілася ты? У якіх умовах нарадзілася? Хто былі твае першыя жыхары? Чым займаліся людзі ў твае далёкія часы? Які ўдзел бралі аднавяскоўцы ў часы рэвалюцыйных пераўтварэнняў? Што з ёю адбывалася ў гады Вялікай Айчыннай вайны? Як адраджалася пасля вайны? Як жыла ў пасляваенныя дзесяцігоддзі? Які ж лёс быў майго роду? Гэтыя ды іншыя думкі пра аднавяскоўцаў не пакідалі мяне доўгі час. І прымусілі ўзяцца за пяро.

Архіўныя дакументы Дзяржаўнага архіва Гомельскай вобласці, Нацыянальнага гістарычнага архіва Рэспублікі Беларусь, Расійскага дзяржаўнага ваенна-гістарычнага архіва, Расійскага дзяржаўнага гістарычнага архіва Санкт-Пецярбурга, Расійскага дзяржаўнага архіва старажытных актаў, савецкай гісторыі нашай мясцовасці, гутаркі са старажытнымі вёскі дапамаглі праліць святло на многія пытанні. Усё менш і менш застаецца жывых сведкаў гісторыі навакольных мясцінаў, чымі рукамі яна і стваралася. Сучаснікі, аднавяскоўцы, моладзь павінны ведаць усё аб сваёй вёсцы, ганарыцца яе мінулым і клапаціцца аб будучым.

Упершыню у пісьмовай крыніцы вёска Васількова ўпамінаецца ў 1523 годзе! Землі сучаснага Рэчыцкага раёна ў твае далёкія часы ўваходзілі ў склад Вялікага Княства Літоўскага, а потым Рэчы Паспалітай. Так, у «Прывілеі польскага караля Жыгмонта падчасаму пану Яну Мікалаевічу на двор Васілішскі» гаворыцца: *«Мы з лаской нашое на чолым быце подчасошаго нашого пана Яна Мікалаевіча то есмо вчинили: тую суму пензей тысячу коп. грошей дозволили есмо пану Якубу Кунцовічу отложити, и двор тот наш Василичски в той суме пензей в тысячу копах грошей литовское монеты в заставе ему есмо дали держати»*. У тым жа «Прывілеі Яну Мікалаевічу» ад 12 лістапада 1523 года гаворыцца таксама, што да гэтага часу Васілішскі двор быў пажалаваны каралеўскаму канюшаму пану Якубу Кунцовічу: *«И в тех пенезях оставили есмо ему были двор наш Троцкого повету Василичский з местом и со всеми людьми того двора нашего путными и данными и тяглыми, и конюхи, и конюшцы, с жарцы, и ловцы, и з лети, и з дойлиды, и с кузнецы и их всеми службами, з даными грошовыми и медовы-*

ми, бобровыми и куничными». Хочацца звярнуць увагу на старажытнабеларускую мову, на якой напісаны прывілеі. У аснове алфавіта гэтай мовы ляжала кірыліца. Старажытнабеларуская мова была дзяржаўна ў Вялікім Княстве Літоўскім. З прыведзеных дакументаў відаць, што ў 20-х гадах XVI стагоддзя Васілішкі, што ўваходзілі ў Мазырскае староства, уяўлялі з сябе даволі буйныя па тых часах населены пункт і, думецца, існавалі раней, чым пазначаецца ў пісьмоўных крыніцах. Разнастайнымі былі і заняткі людзей у твае далёкія часы: былі і конюхі, і паляўнічыя, і будаўнікі, і кавалі, і аратыя, і дойліды, і рыбакі, і пчалары... На карысць гаспадары існавала грашовая, мядовая, бабровая і кунічная даніна. Усё паказвае, што ў гэтых мясцінах была багатая прырода. Трэба было здабываць, плаціць і выжываць самім...

Звесткі аб Васількове знаходзяцца і ў такіх дакументах, як «Ліст караля Жыгмонта Августа троцкому воеводе, мазырскаму старосте, ливскому, васілішскому і белицкому державцу пану Миколаю Юрьевичу Радивилу об отводе одверному Матвею Богдановичу земель в Василичской державе» ад 22 снежня 1556 года. Аб наяўнасці вёскі сведчыць і «Прывілей караля Жыгмонта Августа пану Яну Миколаевичу Чайку на вольную корчму в его доме в месте Василичском» ад 28 лютага 1556 года.

Што ж вабіла людзей у гэтыя мясціны, дзе вальготна пачуваліся векавыя дубы ды хвой, велічныя бярозы, вольхі, асіны, вербы, лозы? Гэта быў маляўнічы край лясоў, лугоў з мноствам звяроў, разнастайных птушак і ягадаў, пчолаў, грыбоў, арэхаў, вужоў і гадзюкаў, жамьяры, камароў, аваднёў, сляпнёў ды іншых стварэнняў. Здаецца, сама прырода паклапацілася аб бяспецы гэтага краю: паселішча з усіх бакоў абкружалася вадою. Сучасную вёску і цяпер перасякае рэчышча, па якім і сучасны увесну цячэ вада. Старажылы сцвярджаюць, што гэта была невялікая рэчка з рыбаю і ўюнамі, якая ніколі не перасыхла. Цяпер яе называюць Раўчак. У дзяцінстве і аўтар гэтага артыкула, баючыся вужоў, рукамі ў гразі лавіў вялікіх сытых уюноў. Праз лясы і балоты яна злівалася з рэчкаю Ведрыч, дзесьці непадалёк сучаснага горада Васілевічы (дарэчы, і сёння вядомая чыгуначная станцыя з вежаю для вады для дапраўкі паравозаў). З супрацьлеглага боку – усход-поўнач-запад – вёска так-

сама па дузе ахіналася вадою. Калісьці і там цякла вада. Старажылы і сённяшнія жыхары гэтае рэчышча і цяпер называюць Дуброўскі Лог (па назве суседняй вёскі – Дуброва). І сучаснае рэчышча-нізіна – любімае месца збору ягадаў і грыбоў. Атрымліваўся своеасаблівы выпуклы трохкутнік з забалочанымі акруговымі мясцінамі, у сярэдзіне якога на ўзвышанай мясцовасці сама прырода паклапацілася аб бяспецы жыхароў і абароне ад ворагаў яшчэ ў часы панавання натуральнай гаспадаркі.

Вось якімі ў той час былі павіннасці цяглых сялянаў з валокі (21,36 га) у сучасных рэгіёнах гарадоў Рэчыцы і Мазыра паводле «Уставы на валокі» 1557 года: «Грашовы абок чынш – 8 грошаў, авёс – 1 бочка, сена – 1 воз, гусі – адзін з дыма (дым – гэта адна сям'я з хатаю, дзе з коміна

Курган у ваколіцах вёскі

ішоў дым), куры – 2 з дыма, яйкі – 20 штук, паншчына – 2 дні ў тыдзень, талокі – 4 дні за год, сенакос касілі ўсім войтаўствам урочна, вартаўнікамі былі ўсе па чарзе жыхары сяла, будаванне, рамонт дарог і мастоў адбывалася ўсім войтаўствам па меры патрэбы» (цютую гэта паводле кнігі «Гісторыя БССР» у пяці тамах, 1972 год, том 1).

Пераход да фальварачна-паншчыннай сістэмы гаспадаркі па аграрнай рэформе 1557 года на беларускіх землях працягваўся больш за 100 гадоў. Землі сучаснага Рэчыцкага раёна адносіліся ў асноўным да катэгорыі дрэнных, таму памеры павіннасцяў былі значна меншымі, чым на добрых землях. Трэба адзначыць, што на дзяржаўных землях сучаснага Рэчыцкага раёна была праведзеная палавінчатая рэформа, што значна памяншала павіннасці насельніцтва. Але не ўсе землі

былі дзяржаўнымі. Мясціны, дзе людзі хаця б часткова звязаліся ад паншчыны, звычайна называліся слабодкамі. Напэўна, таму да назвы Васілішкі дабаўляецца слова Слабодка. Да жалю, архіўных пацверджанняў пакуль не знайшлося. Помніцца, як мой прадзед Васіль Малахавіч Батура і прадстаўнік другога роду, Васіль з Капшаёў, спрачаліся: ад якога Васілія пайшла назва Васількоў? Зрэшты, аб гэтым жа спрачаліся і іх дзяды. Але да гэтай тэмы мы звернемся крыху пазней, таму што няма пісьмовай крыніцы, якая б цяпер вырашыла спрэчку.

Некаторы час вёска называлася Слабодка Палевача. Магчыма, назва Палевача паходзіць ад дзеяслова «паляваць», бо паляванне было адным з асноўных відаў заняткаў людзей і плацяжоў скурамі гаспадарам вёскі, а магчыма, ад назоўніка «палева» – паліва, паліць лес для вырабу попелу на ўгнаенне, што таксама характарызуе важны заняткаў насельніцтва, каб штосьці зарабіць. А магчыма, гэта малавядомае польскае прозвішча Палевач... Але дачакаемся пісьмоўных крыніцаў.

Цяжкім было жыццё ў твае часы. Занепадала Рэч Паспалітая. Бясконцыя войны, голад, эпідэміі воспы, тыфу, халеры і чумы моцна падрывалі фальваркавую гаспадарку. Страшэнныя былі гады сярэднявечча не толькі для Заходняй Еўропы, але ў часы вялікага мору і для нашых людзей.

ткі аб часовым вызваленні сялянаў ад павіннасцяў у далучаных да Расіі землях прывялі да павялічэння колькасці беглых сялянаў з Рэчы Паспалітай, якія хаваліся ў вёсках маёнтка Горваль з думкаю пераправіцца на левы бераг Бярэзіны. З насельніцтва далучаных земляў пэўны час не браліся падаткі і зборы. Перабраўся – то прыстасоўвайся, працуй і выжывай...

Пасля другога (1793 года) падзелу Рэчы Паспалітай землі ўжо ўсяго сучаснага Рэчыцкага раёна разам з маёнткам Горваль пераходзяць у склад Расійскай імперыі. У тым жа 1793 годзе насельніцтва ўсёй Мінскай губерні (афіцыйна губерня была ўтвораная ў 1802 годзе) на 2 гады вызваляецца ад выплаты падаткаў, а з 1797 года цягам 10 гадоў падаткі браліся ў значна меншым памеры, чым у Расіі (такую інфармацыю я знайшоў у 1-м томе «Гісторыі БССР»). Заўважце, якая тонкая палітыка праводзілася расіянамі на далучаных землях, каб пазбегнуць незадавальненняў і бунтаў насельніцтва. Гэта малавядомае польскае прозвішча Палевач... Але дачакаемся пісьмоўных крыніцаў.

Цяжкім было жыццё ў твае часы. Занепадала Рэч Паспалітая. Бясконцыя войны, голад, эпідэміі воспы, тыфу, халеры і чумы моцна падрывалі фальваркавую гаспадарку. Страшэнныя былі гады сярэднявечча не толькі для Заходняй Еўропы, але ў часы вялікага мору і для нашых людзей.

Але ж звернемся да родных мясцінаў. Так, у 1800 годзе «вёска Васількова, (такая назва напісаная ў тэксце, знойдзеным мною ў РДзВГА. – Аўтар), размешчаная за 26 вёрстаў ад г. Рэчыцы, налічвае 17 двароў, насельніцтва – 97 чалавек, з якіх 48 мужчынаў і 49 жанчынаў». Першае адміністрацыйна-тэрытарыяльнае дзяленне нашай мясцовасці ў 1802 годзе ўключыла яе ў Мінскую губерню Рэчыцкага павета Горвальскай воласці. Вёска Васількова ўваходзіла ў Горвальскі маёнтак, што на правым беразе ракі Бярэзіны. Ад Горвалю да вёскі Васількова і цяпер наўпрамкі дзесьці 25 кіламетраў. Вось і ўявіце сабе памеры колішняга маёнтка, куды паводле афіцыйных дакументаў уваходзілі 11 вёсак (не будзем цяпер улічваць маленькія незарэгістраваныя вёсачкі)! Гэта ж, лічы, чвэрць сучаснага раёна.

Архіўныя дакументы сцвярджаюць, што ў 1800 годзе маёнтак належаў графіні Алене Патоцкай, потым графу Вікенцію Патоцкаму, які прадаў маёнтак пану Фёдору Энгелю. Ад пана Энгеля паводле духоўнага завяшчання ад 10 жніўня 1835 года маёнтак Горваль пераходзіць да пані Марыі Раманаўны Халадоўскай (дзявочае прозвішча Фурман), якая валодала ім больш за 40 гадоў. У 1882 годзе маёнтак Горваль быў прададзены графу Георгію Фёдаравічу Мендэлю, а з 1888 года ён ужо належыць графу Зубаву.

Пётр БАТУРА,
кандыдат філасофскіх навук,
дацэнт кафедры права
і эканамічных тэорыяў
Беларускага гандлёва-
эканамічнага ўніверсітэта

(Працяг
у наступным нумары)

Калекцыянерам, і не толькі

Сімвалы Дзяржавы

У абарачэнні сёлета з'явіліся дзве паштовыя маркі і блок з серыі «Дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь». На марцы № 1125 змешчаны Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь, № 1126 – Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь. Дызайн мініяцюраў распрацавала М. Віткоўская, іх памер 37x26 мм і 26x37 мм адпаведна. Друкаваліся ў аркушах па 6 марак. Пад час вырабу скарыстоўвалася тэхналогія кангрэўнага ціснення і тэрмічнага ціснення металізаванай фольгаю срабрыстага і залацістага колеру. Наклад марак па 102 тыс. асобнікаў.

Блок № 117 з маркаю № 1127 (дызайн М. Віткоўскай) змяшчае выявы герба, сцяга Рэспублікі Беларусь і тэкст Дзяржаўнага гімна. Марка мае нязвычайную для нашай пошты круглую форму, дыяметр 40 мм, памер блока 108x73 мм. Пры вырабе блока скарыстаныя тэхналогіі кангрэўнага ціснення і тэрмічнага ціснення металізаванай фольгаю залацістага колеру. Наклад блока 50 тыс. асобнікаў.

У дзень выпуску паштовых марак і блока на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (дызайн распрацавала М. Віткоўская).

Дзякуем за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта»

У тэатры «Зьніч»

2 снежня глядачы лялечнага монаспектакля «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага» паводле п'есы Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва здзейсяць цікавае падарожжа разам з выканаўцам Вячаславам Шакалідо.

5 снежня будзе ісці лялечны монаспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі» паводле п'есы Артура Вольскага. Рэжысёр і выканаўца спектакля Вячаслаў Шакалідо распавядзе пра незвычайныя прыгоды двух сяброў – хлопца Марціна і ката Максіма.

Увечары будзе ісці паэтычны монаспектакль «Не праклінай, што я люблю» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці», прымеркаваны да 85-годдзя пісьменніка. У творы Н. Гілевіча гарманічна знітоўваюцца гумарыстычныя ноты і пранікнёная, шчымлівая музыка кахання, чуюцца напевы роднай зямлі... Усё гэта пастараліся перадаць на сцэне аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчык спектакля Галіна Дзягілева і выканаўца Мікалай Лявончык. Музыкае суправаджэнне на цымбалах зладзіць Дар'я Неўмяржыцкая.

7 снежня да 130-годдзя з дня нараджэння Змітрака Бядулі будзе ісці п'еса «Пяюць начлежнікі» паводле аднайменнага апавядання пісьменніка. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Галіна Дзягілева раскажа пра тое, што кожны чалавек спявае ў гэтым жыцці сваю песню. А ўсе мы начлежнікі таму, што ў снах марым аб жыцці... Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля – Таццяна Пацай.

9 снежня на сцэне музычна-паэтычны монаспектакль да 125-годдзя Максіма Багдановіча «У краіне светлай, дзе я ўміраю...» паводле самых вядомых твораў паэта. Але ў спектаклі ён паўстае невядомым нам... Аўтары інсцэніроўкі – Вячаслаў Статкевіч і Аляксандр Шундрык, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. Выканаўца – В. Статкевіч, музыкае суправаджэнне і вакал Сяргея Сарокіна. Пачатак а 18-й гадзіне.

12 снежня на сцэне монаспектакль «Палескія рабінзоны» паводле аповесці Янкі Маўра. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца, заслужаны артыст Беларусі Уладзімір

Шэлестаў распавядзе, як двое юнакоў пад уражаннем прыгодніцкіх кніг аб далёкіх краінах пад час вясновых вакацыяў захацелі пабачыць палескае разводдзе. Глядачы спектакля разам з героямі выправяцца ў цікавую вандроўку, а таксама даведаюцца, як здабываць агонь, рабіць гаспадарчыя прылады, шукаць ежу ў лесе...

12 снежня

для старэйшых глядачоў будзе ісці монаспектакль «Абранніца». Сюжэт монаспектакля складзены з «Маленькіх трагедый» Аляксандра Пушкіна «Каменны гасць», «Моцарт і Сальеры», «Скупы», «Пір пад час чумы», а таксама вершаў. Кожны з нас абраны... Але на якую місію? Аб гэтым разважае аўтар інсцэніроўкі і выканаўца спектакля Галіна Дзягілева. Рэжысёр-пастаноўшчык – Таццяна Пацай, кампазітар – Дзмітрый Смольскі.

«Абранніца»

Для маленькіх глядачоў **13 снежня** на сцэне монаспектакль Сяргея Кавалёва «Маленькі Анёлак» паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Выканаўца Раіса Астразінава распавядзе аб тым, што просьбы розных жывых істотаў да Бога перадаюць анёлы, адзін з якіх і стаў героем спектакля. Рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева.

Спектаклі праходзяць у *Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.*

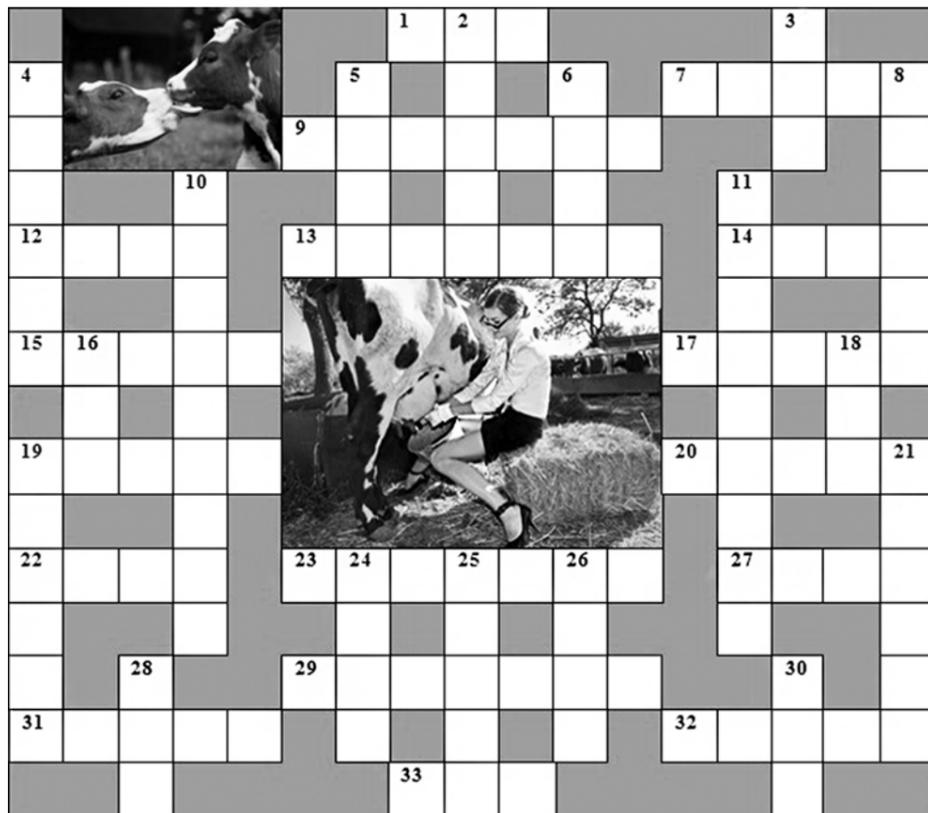
Калі карова на дварэ

Уздоўж

1. Пусці бабу ў ..., дык яна і карову за сабой вядзе (прык.). 7. Тытул члена царскага дому. 9. ... карове давай, што есць, а зімой, што ёсць (прык.). 12. «Ой, дзеўкі, ...: // За каго я выйшла! // Ні каровы, ні каня – // Адна чупрына пышна» (прып.). 13. Тоўстае кароткае палена акруглай формы. 14. Гавораць, што курэй дояць, а каровы ... нясуць (прык.). 15. Зморанасць ад цяжкай працы. 17. Тое, што выклікае здзіўленне. 19. Птушцы – ..., а чалавеку – розум (прык.). 20. Месца, дзе церпяць пакуты душы памерлых грэшнікаў; у Індыі лічаць, што ў ... трапляе той, хто заб'е карову. 22. Майстар сваёй справы (разм.). 23. Вялікі агонь. 27. Пачатак, зараджэнне чаго-небудзь радаснага (перан.). 29. Адна з ласкавых мянушак каровы. 31. Падыходзіць, як карове ... (прык.). 32. Адно карову мае, і тую за ... падымае (прык.). 33. Ядавітая змяя.

Упоперак

2. Прастора, абшар. 3. «А збоку чмыша ... Мікіта, // Хвастом матляючы сярдзіта». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 4. Невялікае паморскае паруснае судна. 5. Разбурыў хлявец – повен ... дравец (прык.). 6. Тая, што жне ўручную, сярпом. 8. Маладая карова, якая яшчэ не прыводзіла цялятаў. 10. Так з даўніх часоў называюць на тэрыторыі Беларусі кароўку. 11. ... карове не брат (прык.). 16. Вымерлы дзікі бык, продак каровы. 18. Тады Юзік ажэніцца, як лысы ... ацеліцца (прык.). 19. Сусвет. 21. Дайльны Прыстасаванне для механічнага даення кароваў. 24. «Па іржышчы // Стрымгалоў // Уцякае ... кароў». Дзіцячы вершык К. Цвіркі. 25. ... Гашкевіч. Імя вучонага-мовазнаўца, падарожніка, першага пасла Расіі ў Японію, нашага суайчынніка, дзякуючы якому ў Японію была завезеная першая карова. 26. Самаробныя галёшы, бахі-

лы. 28. Карова на дварэ – ... на сталечолку, а калі мокры – кароўку (прык.). 29. Калі ... сухі, купляй (прык.). 30. Калі ... сухі, купляй (прык.).

Складу Лявон ЦЕЛЕШ

Снежань

1 – Котаў Мікола Конанавіч (1941, Рэчыца), балет-майстар, збіральнік, даследчык і папулярны танцавальнага фальклору, стваральнік Тураўскага народнага ансамбля танца «Прыпяць» – 75 гадоў з дня нараджэння.

1 – Малышаў Валянцін Мікалаевіч (1931, Расія), архітэктар, заслужаны архітэктар Беларусі. Асноўныя працы: у Мінску – Палац спорту, кінатэатр «Кастрычнік», генплан акадэмагарадка па вуліцы Жодзінскай; конна-спартыўны манеж у Ратамцы пад Мінскам, серыя жылых дамоў для Гродна, Гомеля, Брэста, Бабруйска; санаторыі «Беларусь» у Друскінінкі і Юрмале – 85 гадоў з дня нараджэння.

2 – Браўковіч Аляксандр Іванавіч (1826, Чашніцкі р-н – 1891), дзеяч Рускай Праваслаўнай Царквы, архіепіскап Адэскі і Херсонскі, духоўны пісьменнік – 190 гадоў з дня нараджэння.

2 – Доўгін Агел (1776, Мсціслаўскі пав. – 1835), вучоны-філосаф, логік, псіхалаг, педагог – 240 гадоў з дня нараджэння.

3 – Гамаліцкі Міхал Лявонавіч (1791, Івацэвіцкі р-н – 1861), урач-фізіёлаг, гісторык, член Віленскай археалагічнай камісіі, літаратар, педагог – 225 гадоў з дня нараджэння.

3 – Шуміліна Ірына Міхайлаўна (1956, Мінск), піяністка, заслужаная артыстка Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1984) – 60 гадоў з дня нараджэння.

4 – Радзівіл Жыгімонт Кароль (1591, Нясвіж – 1642), дзяржаўны і ваенны дзеяч ВКЛ, удзельнік вайны Рэчы Паспалітай са Швецыяй 1600 – 1629 гг., вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1632 – 1634 гг. – 425 гадоў з дня нараджэння.

5 – Маскалевіч Леанард Віктаравіч (1936, Светлагорскі р-н), заслужаны архітэктар Беларусі, сярод працаў якога (у сааўтарстве) – будынык выставачнага комплексу Нацыянальнай гандлёвай палаты Рэспублікі Беларусь, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, будынак Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя М. Глінкі, архітэктурнае рашэнне помніка М. Багдановічу каля опернага тэатра ў Мінску і інш., – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Мурашвер Уладзімір Сямёнавіч (1931, Украіна), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

5 – Радзівіл Кароль (1886 – 1968), дзяржаўны дзеяч,

апошні, 13-ы, давыд-гародзецкі ардынат – 130 гадоў з дня нараджэння.

7 – Ліцьвінка Васіль Дзмітрыевіч (1941, Столінскі р-н – 2007), фалькларыст, даследчык і папулярны танцавальнага фальклору і этнічнай культуры беларускага народа, у першую чаргу Беларускага Палесся, аўтар зборнікаў фальклору, навуковых, вучэбна-метадычных, навукова-папулярных працаў – 75 гадоў з дня нараджэння.

7 – «Народны зван» (Вільня; выд. да 30.03.1927), газета рэвалюцыйна-дэмакратычнага кірунку, орган Беларускай сялянска-работніцкай грамады (БСРГ) – 90 гадоў з пачатку выдання.

8 – Асіпенка Раіса Васільеўна (1926, Гомель), артыстка оперы, заслужаная артыстка Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

8 – Літаратурны музей Максіма Багдановіча (Мінск; створаны 01.04.1981), філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры – 25 гадоў з часу адкрыцця дзяржаўнага музея.

9 – Багдановіч Максім Адамавіч (1891, Мінск – 1917), паэт, класік беларускай літаратуры, адзін з стваральнікаў беларускай літаратуры і літаратурнай мовы новага часу, перакладчык, літаратуразнаўца, празаік, крытык і гісторык літаратуры – 125 гадоў з дня нараджэння.

9 – Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту (в. Азярцо, Мінскі р-н; 1976), музей-скансэн (музей пад адкрытым небам; адным са стваральнікаў музея і яго дырэктарам з 1986 па 2005 г. быў сённяшні намеснік старшыні Беларускага фонду культуры Георгій Андрэвіч Ткацэвіч) – 40 гадоў з часу заснавання.

9 – «Зарніцы» (Гомель; выд. да 28.06.1912), літаратурна-мастацкі часопіс ліберальна-асветнага кірунку – 105 гадоў з пачатку выдання.

11 – Вінаградава Людміла Мікалаеўна (1936, Украіна), расійская фалькларыстка, этналінгвістка, адна з арганізатараў і кіраўнікоў экспедыцыяў па зборы матэрыялаў для «Палескага этналінгвістычнага атласа» – 80 гадоў з дня нараджэння.

12 – Емяльянаў Віктар Ніканавіч (1926, Украіна – 1990), архітэктар, заслужаны архітэктар Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971) – 90 гадоў з дня нараджэння.

13 – Кірэева Галіна Уладзіміраўна (1956, Мінск), бібліятэкар, бібліёграф, спецыяліст у галіне кнігазнаўства, гісторыі кірылічнай кнігі, уладальніца медала Ф. Скарыны – 60 гадоў з дня нараджэння.

Творчасць нашых чытачоў

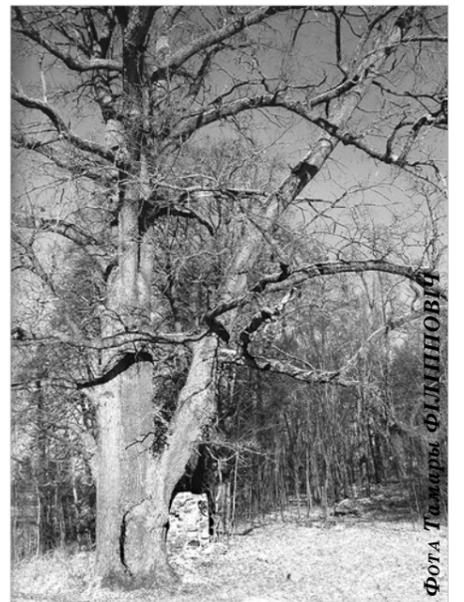
*Шэрань стала нашай госцяй,
Сонейка люляюць хмары,
Абдымае сум кагосьці,
Распраўляюць крылы мары.*

*Час бяжыць сёння імкліва,
Снежань ладзіць карагоды...
Зімка будзе белагрывай,
Каб сустрэцца з Новым годам!*

*Дзіўныя гукі гітары,
Думкі ляцяць да нябёс,
Вольныя, светлыя мары
Новы дзянёчак прынес.*

*Колькі шчаслівых мінутаў
Дорыць сягоння жыццё,
Колькі мелодый пачута,
Каб не прыдбаць небыццё!*

Танна АТРОШЧАНКА, г. Гомель

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАДНЯПРОЎЕ (працяг артыкула). На ранніх сярэднявечных картах Еўропы (карты Н. Кузана – канец XV – пачатак XVI ст., С. Мюнстэрна – 1540) левабярэжная частка Падняпроўя пазначана пад назвай Бялая Русь. На больш позніх картах (Г. дэ Баплана, Я. Сандарта – 2-я палова XVII ст., Т. Кітхіна – 1740 і інш.) Бялая Русь лакалізаваная ўжо ў верхнім Падняпроўі і Паазер'і. Такое вызначэнне Бялай Русі захавалася да сярэдзіны XIX ст., калі канчаткова было пашыранае (з-за агульнасці гістарычнага лёсу і этнічнай культуры) на ўсю тэрыторыю сучаснай Беларусі. Пасля 1-га падзелу Рэчы Паспалітай (1772) Падняпроўе далучанае да Расійскай імперыі, на яго тэрыторыі была ўтвораная Магілёўская губерня, якая ў асноўным супадала з межамі рэгіёна. Пасля рэвалюцыі 1917 г. і ўтварэння Беларускай ССР Падняпроўе з 1924 г. у складзе БССР (былыя Гомельскі і Рэчыцкі паветы далучаныя ў 1926 г.).

Сельскія пасяленні звычайна размяшчаліся па берагах невялікіх рэк і ў міжрэччях. На характар рассялен-

ня ўплывала суседства з воднымі шляхамі, урадлівасць мясцовай глебы. Найбольш густа населенай і аграрна развітай здаўна была левабярэжная частка Падняпроўя, у прыватнасці Аршанска-Магілёўскага раўніна. Змешаныя хваёва-ліставыя лясы і дубровы, што пакрывалі гэтую тэрыторыю, у XVIII – пачатку XX ст. на значных плошчах былі высечаныя, і на іх месцы ўтварыліся масівы акультурных земляў. Адносна спрыяльныя глебава-кліматычныя ўмовы садзейнічалі шырокаму развіццю хлебарабства. З тэхнічных культураў сеялі лён і каноплі. Агракультура Падняпроўя мела рэгіянальныя рысы, што выяўлялася ў спосабах і прыёмах апрацоўкі глебы, мясцовых варыянтах земляробчых прыладаў (сох, ільнямялак, баронаў), формах феадальнай рэнты ды інш. У лясных краях прыкметнай падмогай у гаспадарцы былі здабыўныя промыслы, найперш збіральніцтва, пчаларства і лесахімічныя промыслы. Частка насельніцтва ішла ў адыходныя промыслы ў суседнія губерні Расіі, дзе словы «буднік» і «беларусец» у звычайным ужыванні мясцовых жыхароў былі свайго роду сінонімамі. У Го-

мельскім павеце (пераважна ў сучасным Веткаўскім раёне) было шмат пасяленняў старавераў, якія сяліліся тут з 1685 г. Многія з іх займаліся рамізніц-

твам, ваджэннем суднаў, будаўніцтвам, ткацтвам, пчаларствам, частка – гандлем і камерцыйяй (бралі ў арэнду сады, скуплялі ў мясцовых сялянаў сушаныя грыбы, ягады, мёд, воск, гандлявалі лесам, хлебам, соллю).

Сельскія пасяленні ў параўнанні з суседнім Паазер'ем вызначаліся большымі памерамі (15 – 30 сядзібаў) і выразнай вулічнай планіроўкай. Замкнутыя ці Г-падобныя сядзібныя забудовы размяшчаліся абапал вуліцы, якая мела акрэсленую цэнтральную частку і канцы. Вуліца агароджвалася па баках і заканчвалася нярэдка з абодвух канцоў шырокімі вортамі, якія зачыняліся на ноч. З маладворных пасяленняў былі пашыраныя засценкі.

Пасля адмены прыгоннага права назіраўся міграцыйны рух насельніцтва на захад у лясныя раёны Бярэзінскага басейна, дзе на месцы лядаў узніклі новыя пасяленні. Мігранты прыносілі з сабою вытворчы досвед і этнакультурныя традыцыі, прыстасоўваючы іх да мясцовых умоваў; ставілі дабротныя дамы і гаспадарчыя пабудовы, абносілі іх трывалым парканам з брамамі на вуліцу. (Заканчэнне ў наступным №)

